

1Gezin1Plan

Een nieuw aanbod met verschillende implementaties

Bie MELIS en Kathleen VAN LOON

Een ambitieus opzet

'Kinderen, jongeren en hun gezin moeten vlot toegang vinden tot de jeugdhulp en elke hulpvraag moet zo snel mogelijk en in zo weinig mogelijk stappen toeleiden naar het meest passende beschikbare hulpaanbod.' Dit was het doel dat de Vlaamse Overheid voorop stelde met het decreet integrale jeugdhulp van 2014. Ook de continuïteit van de hulp vormt - volgens de nota van de Vlaamse overheid (2012) - een speerpunt van dit decreet omdat "door een zorgzaam, transparant en naadloos traject de cliënt zich gedragen weet in zijn noden".

Het blijkt een mooi opzet dat vruchten afwerpt, maar ook veel leemten in de jeugdhulp blootlegt. Zo stelt het intersectorale jaarverslag (jaarverslagjeugdhulp.be/2016), twee jaar na de invoering van het decreet, dat meer kinderen, jongeren en hun gezinnen gebruikmaken van rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp maar dat deze 'vlottere toegang' leidt tot langere wachttijden voor gepaste jeugdhulp. Ook een vlotte hulpcontinuïteit loopt moeilijk omdat de schakeling tussen de verschillende modules in het hulpaanbod regelmatig hapert. Met de beleidstekst "Een 2.0-aanpak voor integrale jeugdhulp Vlaanderen" wil Vlaanderen dit bijsturen en extra investeren in samenwerking tussen de rechtstreeks toegankelijke hulpverlening. Om meer in te zetten op snelle, preventieve en voldoende nabijge jeugdhulp, werd in juli 2017 een oproep gelanceerd naar het werkveld onder de term '1gezin1plan' (Jeugdhulp Vlaanderen, 2017). Hiermee wil de Vlaamse overheid actoren van de brede instap en de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp maar ook de lokale diensten stimuleren om te participeren in een samenwerkingsverband met drie centrale doelen:

- De afstand tussen de brede instap en het rechtstreeks toegankelijk jeugdhulpaanbod korter maken.
- De jeugdhulp sneller tot bij de hulpvraag brengen en escalatie naar crisis vermijden.
- Door versterkte regionale samenwerking de mazen van het net dichteren ook in situaties van verontrusting.

Concreet verwacht de overheid dat via deze samenwerking: jeugdhulpvragen snel - liefst binnen de maand- worden opgenomen;

- een flexibel en gedifferentieerd aanbod zorgt voor continuïteit in een hulptraject;
- met alle betrokken actoren samen een gemeenschappelijk en onderbouwd plan wordt opgezet in gezinnen;
- bij niet onmiddellijk beschikbaar aanbod van rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp een flexibel aanbod voorzien wordt dat vrijwel

onmiddellijk kan ingezet worden om gezinnen te ondersteunen zodat escalatie van problemen wordt voorkomen;

- gezinnen worden opgevolgd vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid met een duidelijk aanspreekpunt voor het gezin, gecoördineerd vanuit een samenwerkingsverband;
- de afstemming wordt gerealiseerd met de ontwikkeling binnen de geestelijke gezondheid inzake vroegdetectie en -interventie.

Om tegemoet te komen aan de nood voor laagdrempelige psychologische hulp zal elk samenwerkingsverband bovendien een voltijdse eerstelijnspsychologische functie moeten bevatten (Oproep Jeugdhulp, 2017).

Het is een ambitieus plan om de vele leemten in de jeugdhulp op te vangen. Sinds 2018 zijn in Vlaanderen 15 regionale samenwerkingsverbanden actief om deze laagdrempelige jeugdhulp te realiseren. De vraag is hoe zij deze opdracht in praktijk vertalen. Bij elk van hen zien we de zoektocht naar een gepast antwoord op de hoge verwachtingen van de overheid.

Een mooi kader, maar wat is de inhoud?

De vertaling naar de praktijk blijkt niet eenvoudig en vooral veelzijdig. In de oproep van de Vlaamse overheid wordt duidelijk weergegeven wat men wil bereiken. Ook het organisatorisch kader om dit via samenwerkingsverbanden te realiseren is uitgetekend, maar een concrete inhoudelijke uitwerking blijft achterwege. Dit open kader is volgens velen een kans om te experimenteren en in te spelen op lokale noden, voor anderen is het een voedingsbodem voor chaos en onduidelijkheid. Dit maakt dat het concept en de werking van '1gezin1plan' vaak onduidelijk en ongekend blijft bij de diensten en gezinnen die van dit aanbod gebruik kunnen maken.

Voor het opzet van samenwerkingsverbanden zocht de Vlaamse overheid inspiratie bij de wijkteams in Nederland. Binnen deze wijkteams worden multidisciplinaire teams opgezet met beroepskrachten uit verschillende organisaties. Hulpverleners kunnen door uitwisseling van kennis, methoden en invalshoeken, sneller gepaste hulp bieden. Zo hopen ze de hulp dichterbij het kind en het gezin te organiseren en tegemoet te komen aan meer complexe noden (Op de Beeck, e.a., 2015; Van Goor & Naber, 2016).

Ook voor de naam liet het Vlaamse beleid zich inspireren door de Nederlandse ervaring met het concept '1gezin1plan' (1G1P). De werkwijze 1G1P, zoals beschreven in de onderzoeken en methodeboeken uit Nederland, is erop gericht om multiprobleemgezinnen te helpen door hen actief te betrekken in de hulp. De uitgangspunten van 1G1P

gaan echter verder dan het invoeren van nieuwe methoden. Aan 1G1P ligt een visie op de rol en de positie van de zorgvrager ten grondslag: de professional ziet de gezinsleden als samenwerkingspartners. Doordat ouders, ondersteund door hulpverleners, zelf hun eigen doelen stellen, zelf bepalen welke middelen nodig zijn en welke hulpverleners ingeschakeld worden, behoudt het gezin de **regie** over het hulpverleningsproces. Er wordt uitgegaan van de **krachten** van het gezin en het actief betrekken van de aanwezige hulpbronnen in en om het gezin, zoals het **sociale netwerk**. Tevens zijn er bij multiprobleemgezinnen vaak een verscheidenheid aan voorzieningen betrokken. Bij 1G1P wordt een **gezamenlijk plan** gemaakt waarin deze verschillende hulpverleners zoveel mogelijk afstemmen (Bolt, 2015; Gilsing e.a. 2018). Dit vraagt van de medewerkers aan 1G1P een **nieuwe rol als coach, facilitator, ankerfiguur en coördinator**. Omdat de begeleiders uitgaan van de vragen van het gezin zullen zij uitkijken naar ondersteuning op verschillende levensdomeinen.

Voor vele medewerkers uit de Vlaamse jeugdzorg betekent deze generalistische hulpverlening een nieuw uitgangspunt tegenover de eerder aanbod gerichte begeleiding die ze vanuit hun oorspronkelijke organisatie kennen. Voor velen is dit een uitdaging die nieuwe energie en mogelijkheden geeft, voor anderen een zoekproces buiten de comfortzone. Ook de samenwerking tussen diensten is niet altijd evident: het vraagt van de betrokken organisaties en hulpverleners vaak een intensief veranderingsproces (Melis & Raeymaeckers 2018).

Een eerste inzicht in de praktijk

Om dit uitdagend proces op te volgen en te ondersteunen loopt in Karel de Grote Hogeschool een actieonderzoek waarbij het ontwikkelingsproces in twee samenwerkingsverbanden wordt opgevolgd. Via documentanalyse, focusgesprekken met het team, opvolgen van casussen bekijken we hoe het samenwerkingsverband en specifiek de begeleiders hun opdracht vormgeven. Om onze ervaring in deze twee werkingen te verbreden gaan studenten op stap om medewerkers van zes andere samenwerkingsverbanden te bevragen. De praktijk toont ons een grote verscheidenheid in de vertaling van de oproep van de Vlaamse overheid. We bieden u een inzicht in de eerste ervaringen. We focussen ons daarbij op de begeleiders van 1G1P en minder op de positie van de eerstelijnspsycholoog die in elke werking betrokken wordt.

Een eerste inzicht toont dat de bevroegde samenwerkingsverbanden **gelijkaardige principes vooropstellen** maar in de vertaling naar de praktijk heel verschillende accenten leggen zowel voor de organisatie als in het verloop van de begeleiding.

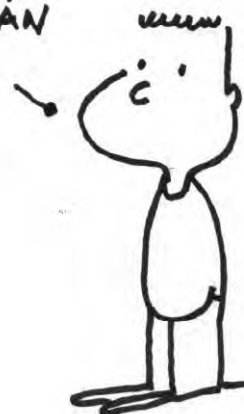
Verschillen in de organisatie van de samenwerking

Alle samenwerkingsverbanden zetten in op **een betere samenwerking tussen organisaties** en hebben een zeer breed forum aan partnerorganisaties. Zoals de oproep van de Vlaamse Overheid ver-

1G1P BETEKENT
DAT NIET ALLEEN
IK ZELF

MAAR OOK MIJN
GEZIN MIJN PLAN
TREKT

eist komen deze partners vooral uit de brede instap, de ruimere rechtstreekse toegankelijke jeugdhulp en soms de lokale overheid. Elk samenwerkingsverband werkt met het project 1G1P binnen een duidelijk afgebakend territorium.

Wel zien we een verschil in de kernpartners die het samenwerkingsverband aansturen. De meeste samenwerkingsverbanden worden gecoördineerd vanuit een organisatie binnen de integrale jeugdzorg, gaande van de brede instap (CLB of CAW) tot de bijzondere jeugdzorg of VAPH (Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap); anderen worden aangestuurd door het regionaal welzijns-overleg of een lokale overheid. Deze verschillende trekkers kleuren ook de organisatie van het samenwerkingsverband.

In elk van de bevroegde samenwerkingsverbanden werkt men met een **'intersectoraal begeleidingsteam'** maar de organisatie van dit team verschilt sterk.

Aan het ene eind van het spectrum zien we samenwerkingsverbanden waar het accent vooral ligt op een afstemming tussen de partnerorganisaties. Aanmeldingen en begeleidingen worden verdeeld en opgenomen door begeleiders die werken binnen de betrokken voorzieningen. Deze begeleiders komen sporadisch samen in een

intersectoraal teamoverleg voor intervisie en afstemming met begeleiders uit de andere betrokken voorzieningen.

Aan het andere uiterste zien we de werkingen die een afzonderlijk intersectoraal team inzetten met begeleiders gedelegeerd uit de verschillende partnerorganisaties. Dit intersectoraal team heeft een eigen werkplek waar ze de aanmeldingen ontvangen, bespreken en begeleidingen opstarten. In de meeste van deze werkingen zijn de begeleiders halftijds actief in het intersectoraal team 1G1P, halftijds binnen de oorspronkelijke organisatie. Soms worden begeleiders voltijds vanuit de voorziening gedelegeerd naar het intersectoraal team.

Tussen deze uitersten zien we een grote variatie in de concrete werkcontext voor de intersectorale teams.

Nuances in doelen en doelgroep

In opvolging van de oproep door de Vlaamse Overheid stellen alle samenwerkingsverbanden **een snelle toeleiding en het verkorten van de wachttijden binnen de integrale jeugdhulp** voorop door in te zetten op een ruimer direct beschikbaar aanbod. Alle werkingen staan open voor gezinnen en jongeren op zoek naar gepaste jeugdhulp. Wel zien we nuances in de doelgroep die geïdentificeerd wordt. We lezen andere accenten in de leeftijd van de beoogde doelgroep: sommige werkingen vermelden 25 jaar, andere 18 jaar als afbakening; sommige leggen omwille van het preventieve uitgangspunt het accent op gezinnen met jonge kinderen of benoemen uitdrukkelijk dat ze openstaan voor zwangere vrouwen. De ene werking is uitdrukkelijk gericht naar gezinnen die op de wachtlijst van de jeugdhulp staan, andere zien het ruimer naar gezinnen die zoekend zijn naar gepaste hulp. Bij de andere staat de aandacht voor multi-probleemgezinnen voorop, soms richt de werking zich uitdrukkelijk naar gezinnen waar nood is aan een helpend netwerk.

Eenzelfde basis voor de inhoudelijke invulling, variaties in de toepassing

We horen bij alle samenwerkingsverbanden gelijkaardige methodische uitgangspunten gestoeld op de principes van 1G1P uit het Nederlandse concept. Het krachtgericht werken waarbij het gezin zelf de regie behoudt staat overal voorop. De werkingen vertrekken vanuit de vragen, noden en doelen van het gezin. Het betrekken van het netwerk en het maken van een hulpplan vormen voor alle samenwerkingsverbanden belangrijke principes in het aanbod.

Maar ook hier zien we bij de concrete invulling een zoektocht met eigen accenten. Sommige samenwerkingsverbanden baseren zich voor de werking op bestaande sociaalnetwerkstrategieën zoals 'eigen kracht conferenties' of 'netwerktafels', andere vertrekken vanuit principes binnen het 'wraparound care model'. Wel horen we dat de meesten deze visie en methoden als inspiratie gebruiken en een eigen interpretatie maken bij de uitbouw van de werking. Dat maakt dat het traject van de begeleiding kan verschillen per regio. Zo benadrukken alle samenwerkingsverbanden het belang van het opstellen van één gezinsplan om naar een gepaste en gecoördineerde hulp te werken. Iedereen is het erover eens dat het netwerk -zowel het sociale netwerk als betrokken hulpverleners- hierin een belangrijke rol moeten spelen. Maar het tot stand komen en de concrete uitwerking van dit plan wordt weerom vanuit verschillende accenten ingevuld. In sommige werkingen ligt het accent op het samenbrengen van een netwerk bij de aanvang van de begeleiding met het oog op het opmaken van een gezinsplan. De begeleider van

1G1P ondersteunt in de uitvoering van dit plan. Andere werkingen leggen de nadruk op de ondersteuning van het gezin om, al of niet met een betrokken netwerk, tot een gezinsplan te komen. Dit plan vormt dan het handvat voor verdere hulpverlening of maakt dat het gezin zelfstandig of met het eigen netwerk verder kan.

De aanmeldingen komen nagenoeg steeds van hulpverleningsdiensten, hoewel in sommige werkingen ook ouders en jongeren zelf aanmelden. We zien verschillen in duur en afbakening van de begeleiding. In sommige samenwerkingsverbanden wordt een stappenplan vooropgesteld binnen een min of meer afgebakende periode (3 tot 4 maanden). Andere samenwerkingsverbanden voorzien een stappenplan met een afgebakend aantal contacten zonder hier een tijdsduur op te stellen. Nog andere werkingen vermelden geen afbakening in tijd of contacten maar laten deze afhangen van de nood van het gezin

En wat met de begeleiders?

Binnen deze verschillende invullingen zijn het de begeleiders die het werk vormgeven in de praktijk. Wat het uitgangspunt van de eigen werking ook is, de toepassing in de praktijk toont de haalbaarheid of de meerwaarde van het uitgewerkt concept. Dit vertaalde zich in volgende onderzoeksvragen: 'Hoe vinden de begeleiders binnen dit project hun weg? Zien zij in 1G1P een meerwaarde voor de gezinnen, kinderen en jongeren?'

Deze vraag stelden we bij de start van het onderzoek aan de begeleiders van de twee samenwerkingsverbanden die participeerden aan het onderzoek. Ook de studenten toetsen dit kort bij enkele begeleiders in zes andere samenwerkingsverbanden.

Opvallend is dat de meeste begeleiders geen uitdrukkelijke verwachtingen hadden toen ze in het project stapten. Het waren eerder de veranderde werkomstandigheden of de zoektocht naar nieuwe uitdagingen die tot de overstap leidden. We hoorden teamleden zeggen: *"Ik ben daar eigenlijk redelijk onbezonnen ingesprongen in dat project"* of *"Dus eigenlijk ben ik een beetje met een volle-dig wit blad zonder verwachting daar ingestapt."* Enkel werden getriggerd door het netwerkversterkend werken of het werken in een intersectoraal team. Even opvallend is dat na enkele maanden nagenoeg alle begeleiders wel een meerwaarde benoemen in het werken binnen het project 1G1P.

Als eerste meerwaarde wordt het samenwerken in een multisectoraal team vermeld. Begeleiders verwijzen hiervoor vooral naar de andere insteek en de andere visie die verschillende teamleden binnenbrengen. Ze kunnen beroep doen op de specialisatie van de andere teamleden. Ze krijgen een ruimer zicht op de sociale kaart en ze maken kennis met nieuwe methoden. Deze meerwaarde wordt vooral zichtbaar bij de aanmelding omdat één casus vanuit verschillende perspectieven kan bekeken en besproken worden. De vragen die collega's stellen verruimt het kader waarbinnen ze kunnen handelen naar de gezinnen.

"Maar het idee van met verschillende sectoren samen te werken en op die manier elkaar te leren kennen van binnenuit leek mij wel boeiend. Ik vind het nog altijd een verrijking van met mensen te werken die met andere methodieken bezig zijn, die met ander cliënteel bezig zijn, om daar veel van op te steken."

Naast de meerwaarde voor de eigen begeleiding wordt de meerwaarde voor de moederorganisatie genoemd. Het samenwerkingsverband kan maken dat ook de moederorganisaties aandacht hebben voor een 'warme wachttijd' en dat ook daar de kennis voor de sociale kaart verruimt. Toch geven enkele begeleiders aan dat die overdracht nog beperkt of afwezig is.

Het meer uitdrukkelijk betrekken van het netwerk is voor vele begeleiders een nieuwe en verrijkende uitdaging.

"Ik merk heel sterk in de praktijk van door vanuit die visie te werken dat gezinnen zelf soms aan de slag gaan en tot het volgende gesprek komen van ik heb dit aan mijn nonkel gevraagd en die ziet dat wel zitten."

Ook deze, vaak positieve ervaringen, kunnen inspirerend en motiveerend werken voor de moederorganisaties.

"Wij sluiten aan op wijkactiecomités, ... En dan ben je mee met wat er leeft in de wijk en wat de mogelijkheden zijn als je dan gezinnen begeleidt die een beetje in een isolement zitten of wat, zo van dat je dat netwerk op die manier kunt verruimen."

Maar vooral het starten vanuit de regie en de kracht van het gezin vraagt van de begeleiders een aanpassing in hun benadering. De meesten geven aan dat het principe niet nieuw is. In nagenoeg alle voorzieningen wordt dit uitgangspunt gehanteerd, maar het kader van 1G1P geeft de ruimte om echt vanuit de vraag van het gezin te starten.

"Minder vanuit wat een voorziening aanbiedt, maar eerder wat is voor dat gezin van belang, en dat je daarin zoekt, om dat helder te krijgen".

Gezinnen benoemen soms noden in andere levensdomeinen als prioriteit. Het is dan ook niet altijd de specifieke vraag naar opvoedingsondersteuning die het uitgangspunt vormt van de begeleiding. Dit vraagt van de begeleiders een nieuwe rol als facilitator. Een zoekproces waarbij de steun van collega's in het team dankbaar wordt ingezet.

"Het is een heel sterk concept 1G1P - hoe kan je verschillende mensen aan één doel laten werken en hoe kan je dat doel naar boven brengen."

De variatie in werking: een probleem of een uitdaging?

Kortom, alle samenwerkingsverbanden zijn opgestart binnen het organisatorische kader dat voorop gesteld wordt door de Vlaamse Overheid. Zij streven allen naar een snellere toegang tot de gepaste hulpvraag om escalatie van problemen te vermijden. Overal worden de principes van het Nederlandse concept 1G1P vooropgesteld, nl: de eigen regie van het gezin, ondersteuning van een netwerk, gericht op een gezinsplan, ... Echter als de buitenwacht vraagt naar een duidelijke voorstelling van 'de' werking van '1gezin1plan', kunnen we geen éénduidig antwoord geven. Iedere regionale werking is zoekend naar een gepaste invulling vanuit eigen noden, belangen en mogelijkheden.

Is dit een probleem? Zoals we reeds stelden, voor de éne is dit een voorbeeld van meer chaos in de jeugdhulp, voor de andere een kans om te experimenteren en een antwoord op maat van de lokale noden te formuleren. Luisteren we naar de begeleiders dan horen we dat naast de inhoudelijke verrijking vooral ook het samen zoeken en experimenteren als grote meerwaarde wordt aangegeven. Het niet vast zitten aan een kader of module geeft energie en mogelijkheden voor de begeleiders. Of zoals een begeleider aangaf:

"Dat is ook het mooie aan 1G1P dat ge er u echt kunt inleggen, hoe ge zijt. In mijn andere job was dat ook wel, maar het was meer volgens een protocol. Het kader moet er zijn, sommige dingen moeten nog meer in kader gebracht worden, maar de openheid: ge moet er nog kunnen van afwijken en dat is een belangrijke."

Natuurlijk is het voor de gebruiker heel belangrijk om een eenduidig en duidelijk beeld van het aanbod te hebben. Deze zoektocht om een nieuw aanbod vanuit lokale noden in te vullen is verrijkend, maar een centrale opvolging is noodzakelijk om op termijn een meer gestroomlijnd concept te ontwikkelen. Doelstellingen en doelgroepen moeten worden afgebakend, positieve werkervaringen gebundeld en verruimd. Daarom is het noodzakelijk dat deze experimenteerfase wordt opgevolgd, dat samenwerkingsverbanden kansen krijgen om ervaringen uit te wisselen en af te stemmen. Via deze weg kunnen de positieve praktijkervaringen de drijfveer vormen voor de verdere invulling van het project, rekening houdend met de lokale noden en werkingen. Een verdere opvolging en praktijkvolgend onderzoek kan stof bieden voor de Vlaamse overheid om dit aanbod meer te stroomlijnen.

Bie MELIS en Kathleen VAN LOON

Onderzoekers Expertisecentrum Krachtgericht Sociaal Werk
Docenten Sociaal-Agogisch Werk
bie.melis@KdG.be; Kathleen.vanloon@KdG.be
www.kdg.be/krachtgericht-sociaal-werk

LITERATUURLIJST

1. Bolt A., van der Zijden Q. (2015), *1Gezin 1Plan. Handboek voor de praktijk.*, SWP Amsterdam.
2. Gisling, R., Van der Hoff M., Van Hal L. (2018), *1Gezin 1Plan in de praktijk. De meerwaarde van de werkwijze 1gezin1plan onderzocht.*, Utrecht.
3. Melis B, Raeymaeckers P, Van Dam S., Driessens K. (2018), Wetenschappelijk ondersteuning van het interprofessioneel team en impactmeting van het pilootproject "gezinscoaches 03". UAntwerpen & KDG
4. Op de Beeck H., Bogaerts L., Put J. (2015), *Samenwerken in de jeugdhulpverlening. Goede praktijken met het oog op de cliënt.* SWVG-Rapport 40, Leuven.
5. Van Goor, R. & Naber, P., (2016), Wijkteams jeugd en gezin: Hoe teams werken, leren en ontwikkelen integreren in de dagelijkse praktijk. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 25(1), pp.4-27. DOI: <http://doi.org/10.18352/jsi.475>
6. Departement Welzijn Volksgezondheid en Gezin (2012), *Integrale Jeugdhulp; de krachtlijnen van het nieuwe decreet.* <https://www.kennisplein.be/>
7. Vlaamse Overheid, Jaarverslag 2016; jaarverslagjeugdhulp.be/2016